

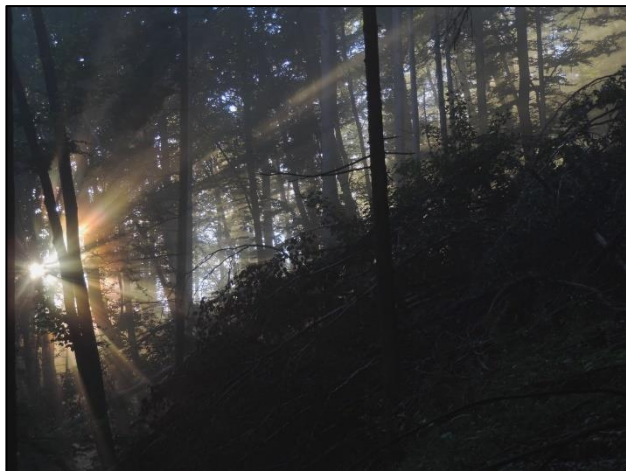
ORIENTACIJA V OTEŽENIH POGOJIH

Vesten vodnik bo pred vodeno turo opravil ogledno turo in se o načrtovani poti dobro podučil. Pa vendar se lahko tudi na poznanem terenu pripeti poslabšanje vremena ali pa nas zaradi različnih dejavnikov ujame tema. V teh, oteženih orientacijskih pogojih, pa marsikdaj poznavanje poti ni dovolj. V gosti megli, sneženju, trdi noči se vse hipoma spremeni – razdalje se "spremenijo", čas teče "počasneje", v nas in udeležence se naseli nelagodje. Vse to spremeni tudi naše dožemanje okolice, zato je poznavanje osnov orientacije še toliko pomembnejše.

Tema tokratnega štiriletja zajema prav orientiranje v oteženih pogojih. V preteklem triletju ste obnovili klasično orientacijo in pripravo/izvedbo ture. Zatorej smatramo, da so vam osnove orientacije (orientiranje in branje zemljevida, odčitavanje nadmorskih višin in razdalj, hoja po začrtani poti, spremljanje lokacije na zemljevidu in merjenje azimuta) dobro znane. Posledično se tokrat osredotočamo zgolj na različne tehnike in specifikke, katere mora vodnik PZS dobro poznati. Vodniki višjih kategorij, z licenco za vodenje po brezpotjih in v zimskem letnem času, pa kar obvladati.

OTEŽENI POGOJI

O oteženih pogojih lahko govorimo takrat, ko se, zaradi različnih pogojev, pregled nad terenom, po katerem se gibamo, izrazito zmanjša. Večina takoj pomisli na različne vremenske pojave kot je megla, močno sneženje ali dež, noč, v dolinah in kotlinah pa predvsem v zimskem času tudi smog. Tudi gost gozd, kakršnega najdemo npr. na Pohorju, Pokljuki, Kočevskem Rogu, poljane visokega rušja ali pa z globokim svežim snegom pokrita območja nam otežujejo orientiranje in če zaidemo z začrtane poti, smo lahko hitro v škripcih. Svojevrsten izziv predstavljajo tudi ozke soteske, dolge doline ali široke planjave, s katerih dlje časa gledamo "eno in isto".

V gostem gozdu, polnem podrtega drevja, ali v snežnih razmerah, lahko hitro zaidemo z načrtovane poti. Na takem terenu si je potrebno vzeti čas za razmislek. Pogosto je precej krajši od časa, ki ga moramo nameniti popravkom napak.

Posameznikovo doživljanje

Kot da že samo iskanje poti v oteženih pogojih ni dovolj stresno za vodnika, je potrebno še toliko več pozornosti nameniti tudi vodenim.

Zavedati se moramo sprememb, ki jih nenormalne situacije povzročijo na posameznikovo dožemanje in ravnanje. V nevarnosti in izrednih situacijah lahko posameznik reagira povsem drugače, kot bi od njega pričakovali v vsakdanjih okoliščinah. Pokažejo se lahko njegove dobre (tovarištvo, požrtvovalnost) ali slabe lastnosti (egoizem, nevoščljivost). To velja tudi za vodnike na turi. Vsi smo le ljudje, navkljub naši vodniški

usposobljenosti. Obnašanje posameznika je namreč odvisno od psihičnih lastnosti, dojemanja nevarnosti položaja in preteklih izkušenj.

Posebno vlogo igrajo čustva, ki večkrat onemogočijo trezno presojo. Najpomembnejši je strah zaradi resnične ali namišljene nevarnosti. Strah lahko vodi v apatičnost, razdražljivost, tudi ciničnost. A najhujša je panika! Panični ljudje se ne obvladujejo, delujejo nagonsko, brez razmisleka in so popolnoma pod vtisom namišljene ali resnične nevarnosti. Strah in panika se v skupini širita kot kuga in delujeta uničevalno in predstavljata izredno nevarnost za varnost celotne skupine. Zato ju je potrebno preprečiti, če pa se to ne da, pa vsaj omejiti njuno širjenje.

Zelo pomembno je, da kot vodniki ohranimo mirno kri in da svoje odločitve sprejemamo razumno. Tudi od tega je namreč odvisno odzivanje skupine. Z mirnostjo, samozavestjo in logičnimi odločitvami pa lahko skupino celo pomirimo.

V primeru, da obtičimo na nevarnem terenu, moramo poskrbeti za varovanje skupine.

Izgubili smo se

Ne glede na našo pripravo in poznavanje poti, se nam lahko zgodi, da s poti zaidemo ali se celo izgubimo. V osnovi velja, da se vrnemo po isti poti do poti oz. prve markacije. A če se znajdemo v oteženih pogojih, katere smo že omenjali zgoraj, to ni vedno lahko izvedljivo.

Trditi, da se dober vodnik ne sme izgubiti je neumnost. To se lahko pripeti vsakomur in tega se moramo zavedati. Zavedati pa se moramo tudi, da smo odgovorni za varnost celotne skupine.

Ko ugotovimo, da nismo več na pravi poti, da smo se izgubili, je potrebno najprej poskrbeti za varnost udeležencev in nas samih. Po potrebi se umaknemo iz prepadnih območij, nadenemo čelado in najdemo primeren teren, kjer bomo imeli skupaj s pomočniki skupino pod nadzorom. V skrajnem primeru lahko izdelamo tudi vrvno ograjo, na kateri se celotna skupina samovaruje.

Udeležencem na prijazen način povemo, da smo zašli s poti in jim predstavimo naše nadaljnje ukrepe in ravnanje. Predstavimo tudi prežeče nevarnosti. Če je možno, udeležence nekako zaposlimo. Čas naj izkoristijo za malico ali okoliščinam primerno igro.

V tem času premislimo, kaj nas ogroža, na kakšne nevarnosti lahko naletimo ob nadaljevanju poti in kakšne pripomočke imamo na voljo. S pomočjo karte pregledamo teren, na katerem se nahajamo in določimo smer gibanja. Najlažje bo, če najprej določimo izrazit cilj kot so dobro vidne komunikacije (cesta, kolovoz, ...), večje vodno telo (reka, večji potok ali jezero) ali celo naseljeno območje. Pri izbiri poti (hoja po azimutu, poteh, stezah) upoštevajmo vrsto terena (gozd, stene, trave ...), objektivne nevarnosti, vreme, psihofizično stanje udeležencev (in vodnikov) ter njihove izkušnje in znanje. Šele ko naletimo na izrazit cilj (npr. cesto), začnemo z iskanjem podrobnosti. Tudi sicer je priporočljivo, da se lotimo iskanja glavnega cilja postopoma, po korakih. A vedite, da najkrajša pot ni nujno najhitrejša, še manj pa najvarnejša.

Če je vodnikov več, je modro dva najizkušenejša vodnika postaviti za vodji. Ta iščeta najprimernejšo pot, ostali vodniki skrbijo za varnost in da se ohranja vidni stik med vodečima vodnikoma in preostalo skupino.

Vseeno se lahko zgodi, da na zahtevnem terenu (prepadne stene, strme mokre trave, jame) ne najdemo ustrezne poti, da nimamo primerne opreme (vrvi, pasovi, čelade) ali da bi bilo nadaljevanje poti kako drugače izredno nevarno. V takem primeru nikar ne odlašajmo – na pomoč pokličimo gorske reševalce. Morda nam bodo lahko pomagali zgolj z nasvetom ali pa nas vodili od daleč. V skrajnem primeru pa nas bodo našli (to sicer lahko traja ure in ure) in varno pospremili v dolino.

NA TERENU

Orientacija ob zmanjšani vidljivosti

Ponoči in v megli se je težko orientirati že na znanem terenu. Ob takšnih pogojih so tudi veliki in različni orientirji težko razpoznavni. V primeru, da se na neznanem terenu izgubimo zaradi slabe vidljivosti, je napredovanje skoraj nesmiselno. Iskanje poti in beganje po slabo preglednem terenu predstavlja zgolj potrat energije in motivacije. Če se ne želimo vrteti v krogih, je zato mnogokrat koristneje počakati na izboljšanje razmer. Če pa zaradi bilo katerega razloga čakanje ni opcija, je potrebno dobro poznavanje različnih orientacijskih tehnik.

Ob zmanjšani vidljivosti se je potrebno zanašati na čim večje objekte, še najbolje na komunikacije, t.j. ceste, kolovoze, daljnovode, ipd. V vsakem primeru nas bodo nekam pripeljali, predvsem pa so dokaj enostavno sledljive.

Pozimi se lahko v glavnem orientiramo le s pomočjo reliefa. Če se pridruži še megla, nastanejo zelo zahtevne razmere, saj lahko popolnoma izgubimo tudi občutek za naklonino. Vse okrog nas je belo in oko nima točke, na katero bi se oprlo. Težko razločimo kakršne koli terenske značilnosti. Nastane tako imenovana difuzna svetloba, ki nima določene smeri izvora, zato ne ustvarja senc, ki bi očem omogočale ločevanje na podlagi kontrastov. Hoja po azimutu je v opisanih razmerah še dodatno otežena. Na daljših razdaljah težko držimo smer, če tudi si pomagamo s preverjanjem oz. merjenjem kontra azimutov.

"Pasti" gibanja v oteženih orientacijskih razmerah:

- Ponoči se nam zdijo osvetljeni objekti bližje kot so sicer.
- V megli slišimo bolje, saj se zvok odbija od vodnih kapljic.
- Težje opazimo spremembe terena (strmine, spremembo smeri gibanja).
- Razdalje se nam zdijo daljše.
- Ponoči moramo ob menjavi pogleda iz osvetljene karte v okolico upoštevati zamik izostritve vida.
- V temi bolje vidimo, če gledamo s "perifernim vidom". Objekt, v katerega skoncentriramo pogled bo pogosto slabše viden, kot če središče pogleda nekoliko zamaknemo.

- V ozkih dolinah ponoči vidimo le manjši del neba. Zato ne vidimo vseh zvezd ali pa napačno prepoznamo njihove najbolj razpoznavne dele.

Ponoči in v megli lahko tudi iskanje izrazite grape postane naporno in zamudno. Teren postane neizrazit, zato je treba biti pri izbiri prave smeri gibanja še toliko bolj pozoren. Predvsem pa se ne smemo osredotočiti le na eno prepoznavno obliko. Več kot bomo imeli informacij iz opisov in zemljevida, lažje in hitreje bomo našli pravo oz. najvarnejšo pot.

Pomagamo si lahko z nekaj osnovnimi dejstvi in opažanji:

- Poti in ceste se v smeri proti naseljem stikajo pod ostrim kotom.
- Severna pobočja so praviloma manj poraščena in strmejša, gozdna meja je nižje kot na južnih pobočjih in tudi sneg se na severnih straneh ohrani dlje časa. Planine se praviloma nahajajo na južnih pobočjih.
- Če poznamo smer lokalnih vetrov, si lahko za približno določitev smeri neba pomagamo tudi z vetrom oz. z oblikami (zastругi v snegu, ...) in usmerjenostjo rasti rastlin na izpostavljenih mestih.
- Ponoči, predvsem ob oblačnem vremenu, opazimo odsev luči večjih mest.
- Hrup prometa se sliši relativno daleč, ponoči in ob mirnih dnevih (vikendi, prazniki) še toliko bolj.

Oprema

Osnovna oprema za orientiranje na terenu vodniku ne sme manjkati na še tako kratkem izletu. Vseeno na kratko naštejmo: (planinski) zemljevid ustreznega merila, kompas, (čelna) svetilka s polno in rezervno baterijo, dobrodošel je tudi višinoмер.

Za še lažje in hitreše orientiranje pa že vsaj desetletje pride prav tudi GNSS (globalni navigacijski satelitski sistem) naprava (npr. GPS, GLONASS, Galileo sprejemniki), zadnja leta pa vedno bolj kar mobilni telefon. Seveda oboje s polno baterijo in prenosno baterijo (PowerBank).

Naprave GNSS in mobilni telefoni imajo svoje prednosti in slabosti, ki se je potrebno zavedati, prepoznati in upoštevati pri delu na terenu. A to je že tema za kdaj drugič.

Planinski zemljevid in kompas ostajata del obvezne opreme vsakega planinca, vodnika še toliko bolj. Mobilne aplikacije so nam res v veliko pomoč, prihranijo nam lahko tudi precej časa. A zemljevid edini omogoča dober pregled nad večjim območjem, za delovanje pa potrebuje le naše znanje.

Izbira poti

Izbira ustrezne poti ni vedno enostavna, niti ne črno bela. Pogosto je potrebno sklepati kompromise med orientacijsko zahtevnostjo, razdaljo in vloženim fizičnim naporom za premagovanje izbrane poti. Hkrati moramo upoštevati še naše in udeleženceve izkušnje pri hoji po neznanem terenu, zahtevnost reliefa (poti, prečkanje vodotokov, strmino, prehodnost in preglednost terena), izkušnje, vreme, tehnično opremo, ki jo imamo na voljo na turi in še kaj.

A pred očmi moramo imeti en sam cilj - najti najvarnejšo pot do cilja. Ta ni vedno najkrajša, niti ne fizično najlažja.

Delo na terenu

Omenili smo že, da je smiselno iskanje cilja iz večjega območja proti manjšemu. Če razložimo nekoliko bolj plastično ... težko bo z našega stojišča, za katerega pogosto niti točno ne vemo kje je, najti relativno majhno točko/cilj (npr. križišče poti, koč, planino, ...).

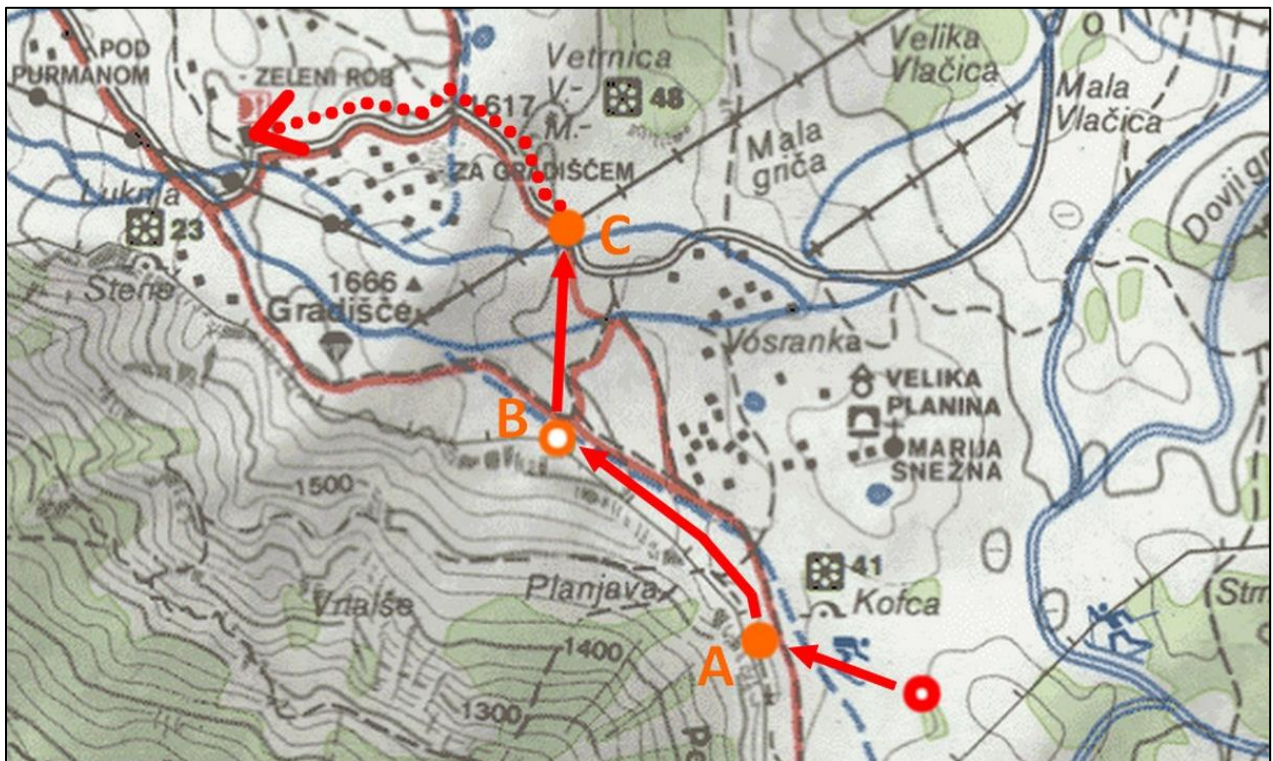
Hoja po azimutu je primerna za krajše razdalje in za gibanje po terenu brez izrazitih reliefnih oblik. Pri hoji na daljše razdalje že ob minimalni napaki (do katere slej ko prej pride) željeni cilj precej zgrešimo. To se zgodi še toliko hitreje, če se gibljemo po reliefno pestrem terenu, kot je npr. hoja po kraškem terenu, po strmejših pobočjih polnih grap, grabnov ipd.. Željeni cilj bomo zato našli najlažje, in velikokrat tudi hitreje, preko t.i. lovilnih in napadnih točk.

Namesto da se usmerimo naravnost proti iskani točki, raje poiščemo v njeni bližini izrazit objekt, katerega bomo lahko našli brez večjih težav. To je lahko izrazito križišče, vogal ograje, osamljen objekt, sotočje potokov ipd. Ta "objekt" imenujemo "**napadna točka**", saj bomo šele od tam "napadli" naš cilj.

Ob iskanju cilja si lahko izberemo več napadnih točk, pomembno pa je, da je razdalja med zadnjo napadno točko in našim ciljem relativno kratka, saj tako pomembno zmanjšamo napake oz. odstopanja od zadane smeri. Če bomo morali v zadnjem koraku v temi ali megli prehoditi še kilometer po azimutu, si z iskanjem napadnih točk nismo dosti pomagali.

Lovilne točke nas za razliko od napadnih opozarjajo na oddaljevanje od cilja. Smiselno si je "postaviti" čim več jasnih in enostavno prepoznavnih lovilnih točk, ki nas vse skupaj nekako "zadržujejo" na željenem območju. Dobre točke so npr. linijski objekti (ceste), različna vodna telesa (potoki, reke, obale jezer, ...), večji objekti, gozdna meja, izrazitejše reliefne oblike.

Če smo si npr. za meje območja gibanja izbrali cesto, potok in skalno pregrado, bomo v primeru, da pridemo do katere koli izbrane točke, vedeli, da bi hoja v isti smeri pomenila oddaljevanje od željenega cilja. Lovilno točko lahko postavimo tudi za cilj – v primeru, da pridemo do gozdnega roba planine, iščemo pa stajo na njeni sredini, bomo vedeli, da smo že predaleč in da se moramo obrniti.

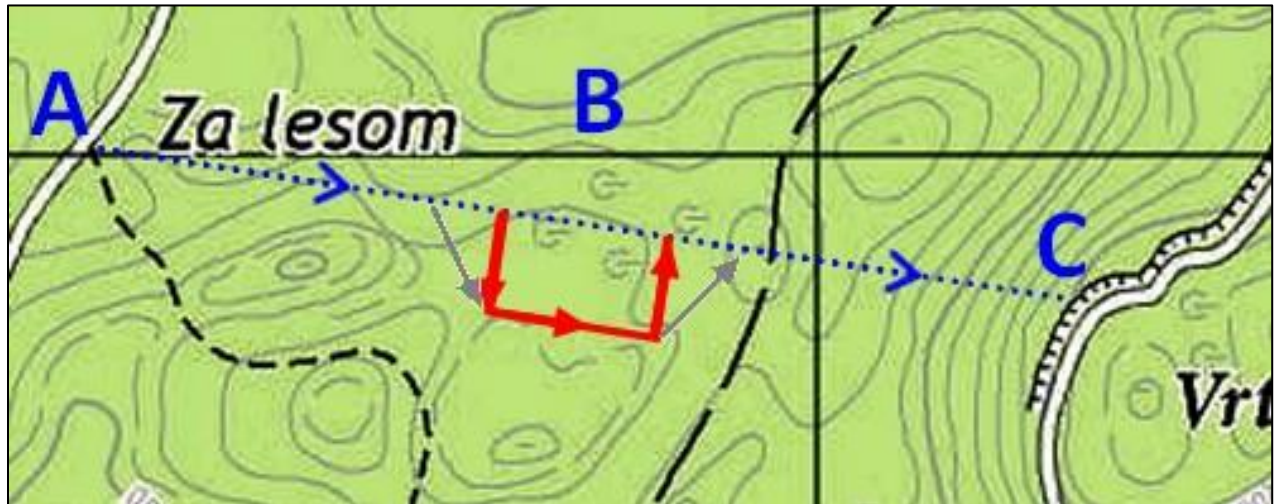
Primer gibanja v gosti megli od točke O (rdeč krog) do gostišča Zeleni rob (pikčasta puščica): na ustrezni planinski karti podrobno pregledamo okolico. V tem primeru je teren neizrazit. Odločimo se za kombinacijo hoje po azimutu in taktike iskanja poti preko napadnih in lovilnih točk. Na karti odčitamo oz. ocenimo smer gibanja do ograje (točka A – napadna točka). Do nje bomo prišli po ocenjenem azimutu 280°. To je naša napadna točka. Ko jo dosežemo, sledimo ograji v severni smeri. Na karti razberemo, da se moramo na mestu, kjer se potek ograje obrne proti zahodu (točka B – lovilna točka), obrniti na sever in nadaljevati s hojo vse dokler ne dosežemo ceste (točka C – napadna točka). Hkrati si izberemo smučarsko žičnico za dodaten orientir oz. pomožno napadno točko, za primer, da nas pot zanese proti levi. Ko dosežemo cesto (točko C), nadaljujemo po njej vse do gostišča Zeleni rob. Pomagamo si tudi z dejstvom, da je to prvi večji objekt na naši desni strani oz. severno od ceste.

Pogosto, še toliko bolj na kraških terenih polnih vrtač, jam, brezen in skalnih skokov, se nam pripeti, da na načrtovani poti do cilja naletimo na **oviro, ki jo moramo obhoditi**.

Če je vidljivost vendar le tolikšna, da vidimo na drugo stran ovire oz. lahko točno lociramo točko v željeni smeri na drugi strani ovire, si to točko zapomnimo in pot nadaljujemo naprej od nje.

V slabi vidljivosti, ponoči ali če je ovira enostavno prevelika, da bi videli na njeno drugo stran, se bomo oviri najlažje ognili na sledeč način: obrnemo se za 90 ° stran od ovire in hodimo toliko časa oz. tako daleč, dokler ni ovira za nami. Nato nadaljujemo v prvotni smeri toliko dolgo oz. daleč, da smo mimo ovire. Sledi še en obrat za 90 °, le da tokrat v nasprotni smeri od prvega obrata – v tej smeri nadaljujemo enako daleč kot ob prvem umikanju. Tako pridemo nazaj na točko, ki je točno na željeni smeri proti cilju. Nadaljujemo naprej v prvotni smeri proti izbranemu cilju.

Ob tem je potrebno vedeti, da bomo izredno težko določili natančne kote, še bolj pa natančno dolžino posameznih etap umikanja. Tudi zato je enostavneje slediti karti in tako željeni cilj poiskati postopoma.

V primeru, da želimo prečiti območje med cestama iz točke A do točke C, nam bo na poti skupina vrtač (točka B). V primeru hoje po azimutu, bomo morali na primernem mestu tik pred oviro (skupino vrtač), te obiti (npr. po desni strani). To lahko naredimo z zavojem za 90 ° (rdeča črta) ali zavojem pod poljubnim kotom (siva črta). V obeh primerih moramo paziti, da bomo zelo natančno izmerili vse kote in dolžine.

ZAKLJUČEK

Na vodenih izletih in turah lahko še hitreje zgrešimo pravo pot. Sploh, če si belimo glavo z drugimi stvarmi – z nadzorom skupine, z "lovljenjem" časovnice", komunikacijo z drugimi vodniki in udeleženci. Če se nam to zgodi, naj vas nikar ne zagrabi panika. Z minimalno pozornosti hitro ugotovimo zmoto in se lahko po isti poti vrnemo na pravo pot.

Če pa se vam vseeno zadeve zakomlicirajo, najprej globoko zajemite sapo. Se posvetujte s kolegi vodniki in dobro preučite situacijo in nadaljnje korake. Kakšni bodo ti, je veliko odvisno od vašega znanja in izkušenj, zato priporočam redno ponavljanje osvojenih orientacijskih veščin. Pojdite kdaj v gozd le s karto in kompasom – boste videli da vam bo všeč. Pa še koristno bo.

Srečno na vaših poteh in (vodenih) turah!

Zapisal in fotografiral Matej Ogorevc

Opomba: slikovno gradivo v polni velikosti najdete [tukaj](#).

Gradiva:

- Planinska šola, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 2021
- Vodniški učbenik, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, 2016
- Orientacija in topografija, Zveza tabornikov Slovenije, Ljubljana, 1999
- Alpiročnik, dostop: <http://alpirocnik.rasica.org/wiki/Orientacija> (31. 8. 2021)
- Zemljevidi Planinske zveze Slovenije, različne izdaje